

Miriam Rasch

**ZWEMMEN
IN DE OCEAAN**

*Berichten uit een
postdigitale wereld*

2017

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Terms of Service

1

Door dit te lezen ga je akkoord met de Algemene Voorwaarden die gelden voor dit boek. In de onderstaande Terms of Service staan de Algemene Voorwaarden beschreven.

2

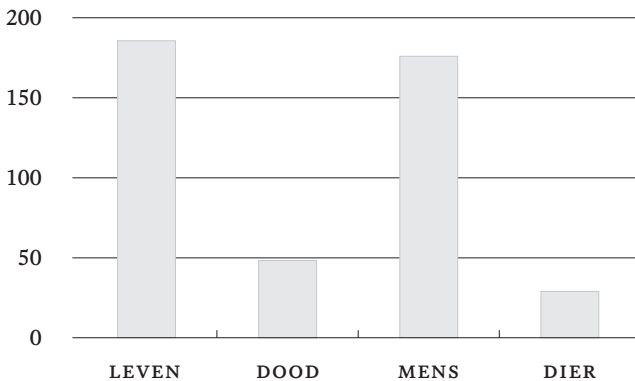
Ik weet wel dat vrijwel niemand de moeite neemt om Terms of Service te lezen, of de disclaimers, Terms & Conditions en Algemene Voorwaarden die programma's en websites onder je neus schuiven ter goedkeuring. Dat doe ik zelf ook nauwelijks. Het zijn merendeels saaie en ondoorgrondelijke lappen tekst die uit verplichting zijn gefabriceerd, bedoeld om eventuele juridische risico's af te dekken. Wat erin staat, in dubieuze, meestal slecht of automatisch uit het Engels vertaalde kronkelzinnen, verdient echter meer aandacht dan het normaal gesproken krijgt. De Algemene Voorwaarden openbaren tenslotte een verborgen agenda. Of nou ja, openbaren, hoogstens kun je beweren dat er een agenda wordt gepubliceerd, in bewoordingen die het begrip 'publiceren' geen eer aandoen.

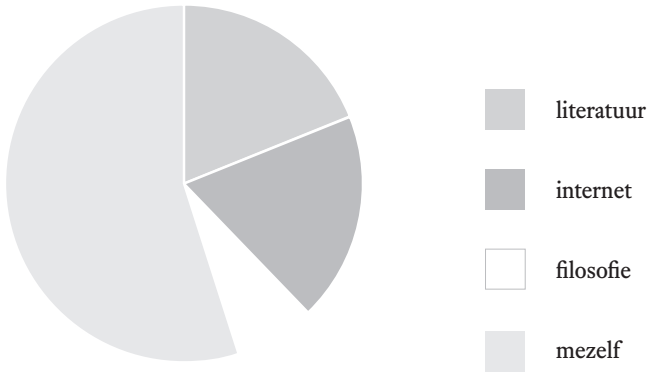
Als je op akkoord klikt ('Hebt u deze voorwaarden gelezen?' wordt er voor de vorm nog gevraagd) heb je de website of dienst toestemming gegeven om dat te doen wat ze puntsgewijs hebben beschreven, ergens in de krochten van juridische lemma's en subparagrafen: je contactenlijst kopiëren, je foto's opslaan en gebruiken voor advertentiedoeleinden of, in de wat minder gespecificeerde gevallen, alle gegenereerde data delen met of verkopen aan derden.

In het hier volgende zal ik proberen mijn eigen verborgen agenda zo helder mogelijk voor het voetlicht te brengen.

3

Dit boek bestaat uit twaalf essays, deze inleiding meegerekend. De essays gaan over internet, over literatuur, over filosofie en over mezelf. Over leven en dood en de mensen en de dieren. Voor een overzichtelijke weergave van de verhouding tussen deze onderwerpen, zie de onderstaande grafieken.

4

Daar zijn de feiten. Helder en waarachtig.

Hoewel, eerlijk gezegd vertellen deze visualisaties weinig over dat wat zal volgen. Je kunt er niets uit afleiden over mijn agenda, die zit er niet eens in verborgen, maar blijft gewoonweg buiten beeld.

Hier heb je dan echt die agenda: ik geloof in dat wat statistieken niet laten zien, in dat wat zich terugtrekt in de schaduw geworpen achter staaf- en taartdiagrammen. Dit boek probeert weg te bewegen van een fixatie op getallen. Getallen, met hun zogenaamde on-dubbelzinnigheid, loochenen dat wat er echt toe doet of trekken er een rookgordijn voor op, zoals Terms of Service dat ook kunnen.

Deze essays willen een filosofisch tegenwicht bieden aan het menselijk-industrieel complex van Silicon Valley, waarin we allemaal meedraaien als vlees in een gehaktmolen, à € 3,50 de kilo.

5

Het is de vraag wat er schuilt in de schaduwen van het web. Of heeft het web geen schaduw meer om in te schuilen? Het licht van

de transparantie is zo fel afgesteld dat niets ongezien kan blijven. Online wordt alles gemeten, geteld, begrepen en doorzien. Dat is in elk geval wat de techbedrijven die geld verdienen aan *metrics* ons willen doen geloven.

Om de mens te ontwaren tussen de rode bolletjes met notificaties, tussen webstatistieken en inkomstentellers, zul je om het licht van de transparantie heen moeten kijken. Dan begint het internet meer op een spiegelpaleis te lijken, waarin je verstoppertje kunt spelen met anderen en met jezelf, waarin niet zeker is wat echt is en wat reflectie. Die onzekerheid, al biedt die ook openingen voor misbruik en oplichterij, is nog altijd meer waard dan de numerieke schijnzekerheid van de kwantificatiekoningen.

6

Ik vind het een beangstigende gedachte dat die kardinale onzekerheid misschien al verloren is, na een weinig noemenswaardige strijd overgegeven aan de techgiganten. Dat we mogelijk, feitelijk, alleen nog cijfers en data hebben.

Ochtend – de wekker op mijn telefoon gaat af, ik sta op en zet op diezelfde telefoon muziek aan, bekijk het weerbericht, ontbijt met Twitter en werk mijn berichten bij. Mail: nog geen zin in. Op weg naar het station zoek ik op of de trein niet vertraagd is en hoe ik straks het snelst van de metro naar mijn afspraak loop. Inchecken, poortjes open. In de trein lees ik artikelen op mijn telefoon, leestijd: maximaal twintig minuten.

Dat is nog maar het eerste uur van de dag. Hoeveel regels zijn er al over mij in het virtuele logboek opgeslagen? En hoeveel tekens daarvan heb ik zelf toegevoegd? Hoeveel keuzes heb ik al gemaakt, zonder nadenken, hoeveel muziek, blogs en achtergrondartikelen gescand of links laten liggen, collega's en vrienden iets van me laten horen, of links laten liggen?

7

Een leven zonder smartphone, werken zonder e-mail, reizen zonder internet: het valt haast niet meer voor te stellen. Toch werd de eerste iPhone pas in 2007 geïntroduceerd en Facebook zo'n drie jaar daarvoor. Weer een decennium eerder was het, in het midden van de jaren negentig, dat ik op school hoorde over elektronische post, over computers die onderling verbonden waren en elkaar op semiautonome wijze virussen toestuurd. Ik was een jaar of vijftien, *couldn't care less*.

Nu leef ik, net als bijna de helft van de wereldbevolking en meer dan negen op de tien Nederlanders, mijn leven te midden van apparaten die met internet verbonden zijn, verlaat ik het huis niet zonder telefoon, laat ik me constant op de hoogte houden – en afleiden – door pushberichten en direct messages.

Hoewel, dat klinkt alsof het leven nog steeds los van internet te beschouwen is, alsof je makkelijk in en uit de online wereld kunt stappen, er zelfs niets mee te maken hoeft te hebben. Alsof het daadwerkelijk in cijfertjes en percentages uit te drukken is. Terwijl het internet ons juist omringt als een sfeer. We gebruiken niet de technologie, we *leven* technologie – dat is wat een 'postdigitale' wereld behelst.

8

De essays in dit boek presenteren een filosofisch perspectief op het postdigitale leven, maar gaan evenzeer over literatuur. Literatuur kan laten zien wat er gebeurt met de mens die technologie leeft en zich beweegt door de sfeer van het digitale, hoe die haar omringt, soms fris en ademend, soms stroperig, als een rag van data en algoritmes dat aan haar lippen blijft kleven zodra ze probeert te vertellen wat er in haar omgaat.

Niet alleen literatuur die expliciet gaat over nieuwe technologie schijnt licht in de schaduw van het web, ook oudere verhalen doen dat, omdat ze licht schijnen in de schaduw, punt. Verhalen over individuen die terechtkomen in een wereld die hun onbekend is, waarin ze hun vrijheid moeten bevechten en waarin hun autonomie onder druk staat.

Het internet is zo'n wereld.

9

A. Leven en dood. Ik hou van zwemmen maar kan niet duiken, noch van de rand van het zwembad, noch met een snorkel aan het strand. Soms gebeurt het dat ik iets opzoek op Google Maps en door een struikeling van mijn vinger te ver uitzoom, waardoor het land met een noodgang lijkt te verdwijnen in de omringende oceaan. Of, nog erger, in mijn ongeduld blijf ik klikken op het plus-teken dat me dichterbij de landkaart moet brengen, maar omdat ik niet op de correcte positie stond afgesteld zoomt de applicatie in op de zee.

Land uit zicht – zeeziek.

Ik voel me alsof ik overboord geslagen ben en alleen in het midden van het blauwe vlak moet zien te overleven. Onder het wateroppervlak huizen wezens die naar mijn ledematen grijpen en me naar beneden willen trekken, dat weet ik zeker. Ik krijg kramp in mijn benen en mijn adem is op.

B. Bij het zwemmen in de oceaan is aan te bevelen om de volgende twee stelregels in acht te nemen: ten eerste moet je al je krachten inzetten om het hoofd boven water te houden en vooruit te komen, en ten tweede moet je op het juiste moment ontspannen en je laten meevoeren op de golven.

In de postdigitale wereld gelden dezelfde regels: aan de ene kant is het noodzakelijk om zelf beslag te leggen op de technologie en die naar eigen inzicht en voor eigen doeleinden in te zetten; aan de andere kant is het cruciaal om je te oefenen in een soort bestudeerde nonchalance. De Franse filosoof Bernard Stiegler volgde is er een onderscheid te maken tussen adoptie – de toe-eigening van techniek – en adaptatie – de gedwongen onderwerping aan techniek en het systeem dat ze dient. Tussen die twee uitersten zie ik echter ook ruimte voor een houding van *laisser-faire*: niet te veel weerstand bieden brengt je soms op de gezochte plek. Techniek is immers ook als een *pharmakon*, gif en medicijn tegelijk, aldus Stiegler. En voor medicatie geldt: je moet je durven overgeven aan de toxische stoffen om te profiteren van de helende werking die ervan uitgaat.

B.1. Dit is niet hetzelfde onderscheid als dat van de tegengestelde opties met meer activistische inslag: ofwel de wereld overspoelen met zo veel nutteloze data dat de systemen erdoor vastlopen (een voorbeeld is ScareMail, een extensie die aan elke e-mail die je verstuurt willekeurige woorden toevoegt die de surveillancepraktijken van de NSA zullen ontregelen), ofwel totale data-onthouding nastreven, door terug te keren tot een Nokia-telefoon uit het begin van het millennium of in elk geval verre te blijven van apps en sociale media.

B.2. Nonchalance betekent ook niet zoiets als apathie of lichtzinnigheid. Het gaat om een besef van de grenzen van het eigen kunnen en om het besef dat die grenzen je niet tegen hoeven te houden. Mens en techniek zijn verregaand verstrengd, maar dat betekent vooral dat ze, in elk geval vooralsnog, op zichzelf aangewezen niet zo veel vermogen. Ze hebben el-

kaar nodig, kunnen elkaar goed gebruiken. De techniek mag ons onderwerpen aan een systeem dat zijn pupillen doorlopend vertaalt naar data, dat ons nooit met rust laat maar dag en nacht blijft meten en categoriseren – maar waarom zouden we de rollen niet eens omdraaien? Kunnen we de systemen lezen zoals zij ons ook lezen? Welk verhaal vertelt dat ons dan, als we achterover leunen en beginnen te luisteren?

C. Beide tactieken – toe-eigening en nonchalance – moet je beheersen om in de oceaan te overleven, en ook nog te genieten van het uitzicht.

10

De volgorde van de essays in dit boek is uiteraard niet geheel willekeurig. Een boek moet een volgorde hebben en dit is 'm geworden. De essays zijn echter los van elkaar geschreven en ook zo te lezen. Je kunt dus beginnen bij het volgende, maar ook bij het derde of bij het zesde, of achteraan. Ik geloof in de vrijheid van de lezer, al is die lezer feitelijk, op het moment dat ze dit boek opensloeg, akkoord gegaan met deze Algemene Voorwaarden.

De postdigitale conditie

1

Als je googelt op ‘jezelf blijven’ word je op de eerste pagina met resultaten onnadrukkelijk gecorrigeerd: wat je eigenlijk wilt weten, volgens de zoekmachine, is hoe je *dicht bij* jezelf kunt blijven.

Daar loopt ze, de voortvluchtige, mijn dubbelganger, een schim die tussen de mensenmassa’s op straat door glipt, ze schiet een steegje in, gaat winkel in, winkel uit, steeds zie ik een glimp van haar haren, haar jas, haar profiel, ik mag haar niet uit het oog verliezen, moet dicht bij haar blijven.

Misschien is ze niet op de vlucht, maar op weg ergens naartoe. Waarheen? Dat weet ze zelf waarschijnlijk niet eens. Ze wordt eerst hier- dan daarnaartoe getrokken, door geluiden, knipperende lichten, aanbiedingen en spullen, door mensen die vastberaden aan haar mouw trekken en in haar oor fluisteren, ook haar telefoon piept en zingt, het scherm licht op, een carrousel van berichten vraagt om aandacht. Loop snel achter haar aan, zorg dat je dicht bij haar blijft!

‘Op weg hierheen, tien dagen geleden, dacht ik na over de handigste rol voor mij hier in de stad,’ schrijft Dostojevski in *Dui-*

vels, bij monde van de revolutionair Pjotr. ‘Ik overwoog of het niet beter was om helemaal geen ander karakter aan te nemen en gewoon mezelf te spelen. Zichzelf blijven is het slimst – dat gelooft immers niemand.’ Ach, was het maar zo simpel. Gewoon jezelf te spelen zonder bekommernis om wie dat is, wie de acteur is en wie het zelf, zonder drang om door de ander gekend te worden en gewaardeerd om wie je bent.

Bijna tweehonderd jaar later is jezelf vinden, jezelf zijn en jezelf blijven het credo, maar hoe je dat voor elkaar moet krijgen weet niemand. Want tegelijkertijd is het de bedoeling om telkens weer boven jezelf uit te stijgen en jezelf opnieuw uit te vinden. We leven per slot van rekening in een *performance society*, waarin je je identiteit vormgeeft en geacht wordt op verschillende plekken verschillende rollen te spelen. *Context collapse* – als de rol die je speelt niet matcht met het publiek, en je bijvoorbeeld opduikt als feestbeest in de tijdlijn van je baas – ligt altijd op de loer. Lukt het niet om de performance feilloos op te voeren als een goocheltruc, dan is het je eigen schuld, ben je *ongeschikt*. Zichzelf spelen in de hoop dat niemand erin gelooft? Eerder speel ik een ander, in de hoop dat iemand, al was het maar een enkeling, in vredesnaam gelooft dat ik het zelf ben.

In de roman *How Should a Person Be?* van Sheila Heti – in Nederlandse vertaling *Hoe moet je zijn?* – verzucht het hoofdpersonage, Sheila: ‘Je kunt iedereen bewonderen die zichzelf is. Het is moeilijk om dat niet te doen, zeker als iedereen er zo goed in is.’ Er is één uitzondering, één persoon is niet goed in zichzelf zijn: Sheila zelf. Dat denkt natuurlijk iedereen: terwijl ik een schim blijf achtervolgen die vagelijk op me lijkt, gaat anderen het leven jaloersmakend makkelijk af. Hoe doen ze dat? Hoe blijft iedereen zonder problemen zichzelf, terwijl ik geen flauw idee heb wie dat is?

Op zoek naar het antwoord op de vraag die de titel stelt, wendt Sheila zich tot de mensen om haar heen: vrienden, scharrels, kunstenaars, loopbaantesters, therapeuten. Ze transcribeert e-mails, neemt gesprekken op, bladert in boeken en probeert te schrijven. Wie ze is, hoe en wat ze moet zijn – kapster, pijpconingin, toneelschrijfster, echtgenote of drugsgebruiker – daar komt ze met moeite achter.

Zichzelf spelen, zoals Pjotr dat verwoordt, is bij nader inzien misschien wel een adequate omschrijving van het moderne leven. Want wat is het zelf? Geen mens die het weet. Het is wordend en meervoudig, beweren de zelfhulpgoeroes, maar bestaat ook in authentieke oervorm; het is zowel afhankelijk als idealiter autonoom. Je kunt er nooit mee samenvallen, maar er alleen dichtbij proberen te blijven. Het zelf is een bruikbare illusie – men spreekt erover alsof het bestaat, en daar is dan ook alles mee gezegd.

Dat geldt bij uitbreiding trouwens ook voor de rest van de werkelijkheid. Die raakt evenzeer uit focus, verdwijnt achter verhalen, beelden, interpretaties, schijnvertoningen en draaikonterij. In een wereld die doordrenkt is van foto's en video's, geluid, muziek, gefluisterde, geschreeuwde en geschreven woorden, taal en teken, links, schermen, knoppen, interactieve installaties, acceleratie en vergeetachtigheid, is 'werkelijkheid' maar een van de vele contexten en zeker niet de interessantste. In de postdigitale conditie drijven wereld en werkelijkheid onherroepelijk steeds verder uit elkaar.

2

'Postdigitaal' wil niet zeggen dat het digitale tijdperk achter ons ligt, het begrip luidt juist de fase in dat het digitale vanzelfsprekend is geworden, nog nauwelijks te onderscheiden is van het non-digitale. De digitale wending is volbracht, er is geen weg te

rug. Je zult er mee moeten leven zoals je leeft met de neutrino's die met miljarden per seconde door de materie van je lichaam razen.

Behalve het zelf is in het postdigitale ook de werkelijkheid onvindbaar en onkenbaar, en tegelijk onontkoombaar geworden. We zijn haast geobsedeerd door de werkelijkheid, maar vóór alles komen de (sociale) media, die overal een rollenspel, een verhaal of *story* van maken. In een *comment* op een blog schrijft de dichter Maarten van der Graaff als reactie op een discussie die is ontstaan over een van zijn gedichten: 'Of die "Ik" het wil of niet, de wereld waarin hij bestaat dringt zijn taal binnen bij het geringste kuchje, en die wereld is naast een boel andere en kwalijker zaken ook banaal (en exhibitionistisch [sic]). (...) Dat is voor mij geen geintje, geen kwestie van hippigheid, het is een soms zelfs tot wanhoop stemmend fenomeen.'

De wereld zal altijd al de taal van dichters zijn binnengedrongen, toch is er sinds de opkomst van het web op dit gebied iets veranderd. Gebeurde het voorheen nog met zekere vertraging en op uitnodiging – via de krant en televisie, tijdens etentjes met vrienden, in het café, op school of op straat – nu is die wereld overal in real time onder handbereik, klaar om geconsumeerd te worden en zich aan je opdringend als je er te lang geen aandacht aan besteedt. Het scherm is de interface waarop de wereld zich meldt, als een gast die zichzelf heeft uitgenodigd en het feestje direct begint te domineren, en uit de schermen – van de traditionele media en de 'nieuwe' – klinkt taal. In een andere comment beschrijft Van der Graaff een momentopname van die wereld en hoe de mediawerkelijkheid in zijn gedicht haar beslag krijgt:

Wat in dit geval de intieme scène tussen twee geliefden binnendringt zijn zinnen uit een aflevering van *MTV Made*. Uit die banale zinnen spreekt voor mij soms een enorme wereld

van verlangen en idd ook tragiek. De afsluitende woorden zijn daar een goed voorbeeld van. Een jongen zegt tegen een meisje: 'Ik wil dat jij je weer vrij voelt', een ultiem altruïsme, zou je kunnen zeggen, maar het meisje vertrouwt dit niet. Ze wijst het tedere van deze opmerking en het bemoedigende van de hand, ze wantrouwt de intenties van de jongen. Ze verdenkt hem van een andere agenda en zegt: 'Leuke smoes'. Dit soort regels zijn voor mij geen modieuze uitdrukkingjes. Ook een imperatief als 'Speel het cool' is als je even nadentk bijzonder creepy in al zijn implicaties. Wie het altijd cool speelt zou bijvoorbeeld bij alles wat hij of zij ziet kunnen zeggen: 'Leuke smoes'.

MTV Made is een realityshow – dat hybride genre waarvan je niet weet of het echt is of gescript en waarin dat er eigenlijk ook niet toe doet. In het specifieke geval van *MTV Made* draait de reality ook nog eens om tieners (mensen die per definitie nog niet zijn wie ze zullen worden) die *gemaakt* worden tot iets wat ze van zichzelf niet zijn. De Wikipedia-pagina van het programma leest als een gedicht: '*Selena is made into a surfer chick. / Richard is made into boyfriend material. / Abby is made into a hip hop dancer. / Christian is supposed to be made into a football player, but refuses to listen to his female coach and quits.*' En zo 280 regels lang, één voor elke aflevering.

De serie is op zijn Amerikaans gevuld met semiwelbespraakte mensen die praten als een zelfhulpboek, die hun mensenrol oefenen en die reflecteren op hun emoties in de platgeslagen woorden die daarbij horen. Daar stopt het niet. Hun zinnen komen vertaald ('speel het cool') terug in een gedicht van Van der Graaff, dat gepubliceerd wordt op een Nederlandse poëziewebsite en dat dichter, lezers en critici bediscussiëren in de comments-sec-

tie. Zo draait de postdigitale wereld door: van tv-programma via een gedicht naar een comment op een blog dat mij naar Wikipedia voert en ten slotte naar papier. Sheila Heti zou zeggen, semiwelbespraakt: ‘*We don’t know the effects we have on each other, but we have them.*’ (In de vertaling is de elliptische quasi-diepzinnigheid helaas verloren gegaan: ‘We hebben er geen idee van hoezeer we elkaar beïnvloeden, maar dat we het doen, staat vast.’)

Leuke smoes.

3

In een over-gemedialiseerde, postdigitale wereld kan een verlangen ontstaan naar de zoekgeraakte werkelijkheid, de onbetwifelbare, vaststaande, harde werkelijkheid die ooit zo’n solide basis voor de ervaring vormde. Dat gebeurt bijvoorbeeld bij Karl Ove Knausgård, die niet erg van het internet lijkt te houden, maar desondanks een chroniqueur van de postdigitale conditie te noemen is. In zijn roman *Schrijver* vertelt hij over zijn kennismaking met het wereldwijde web:

Iets anders wat ze bij de radio hadden en wat ik nog niet eerder had gezien, was internet. Ook dat was verslavend. Van de ene site naar de andere surfen, Canadese kranten lezen, de verkeerssituatie in Los Angeles op dat moment bekijken, of de middenpagina van *Playboy*, die zo eindeloos langzaam verscheen, eerst je het onderste gedeelte van de foto, dat van alles kon zijn, dan kwam hij langzamerhand steeds hoger, het beeldscherm leek vol te lopen als een glas met water: daar had je de bovenbenen, daar, o daar had je ... godsamme, droeg ze een slípje? – waarna de borsten, de schouders, de hals en het gezicht op hun plaats vielen, midden in

de nacht op de computer van de studentenradio in de lege kantoorruimte. Rachel en ik. Toni en ik. Susy en ik. *Hustler*, zouden die een eigen site hebben? Rilke, had iemand over zijn elegieën van Duino geschreven? Waren er ook foto's van Tromøya?

Het ontstaan van Knausgård's zesdelige romanproject *Mijn strijd* voert hij zelf terug op de weerzin die hij als schrijver begon te voelen tegenover fictie, zonder meteen te weten waar die weerzin vandaan kwam of wat eraan te doen. Het had te maken met de onechte wereld van de media die zo dominant is geworden dat ze langzamerhand de enige overgebleven wereld lijkt te zijn. En als die wereld al doordrongen is van fictie, waarom daar dan nog meer verhaaltjes aan toevoegen? Knausgård wil liever het echte leven tonen, het echte leven van een echt mens in een toenemend neppe omgeving. Dus begint hij over zichzelf te schrijven – voorbij de beperkende categorieën van fictie en non-fictie, van autobiografie en geschiedenis.

Het is niet vreemd dat het werk van Knausgård, net als dat van Sheila Heti, in verband wordt gebracht met autofictie, het avantgardistische genre uit de Franse literatuur van de jaren zeventig. In autofictie is sprake van een transgressie tussen het echte en het fictionele domein – de auteur beweegt zich daartussen heen en weer. Hij maakt gebruik van zijn eigen naam, geboortedatum en -plaats, de zogenaamde 'vitale data', maar steekt moeiteloos de grens tussen het autobiografische en het fictionele over. Dit heen en weer bewegen impliceert echter dat het onderscheid tussen feit en fictie intact blijft. Heti en Knausgård gaan een stap verder; in het postdigitale is de grens tussen de twee domeinen opgeheven en op dat moment kun je er ook niet meer tussen bewegen.

In het laatste deel van *Mijn strijd – Vrouw* – heeft Knausgård

het in dit verband over ‘werkelijkheidshonger’: het verlangen naar iets echt in een wereld die van zichzelf steeds onechter wordt. Het is dezelfde term die David Shields als titel heeft gegeven aan zijn ‘manifest’ op boeklengte, *Reality Hunger*. Daarin pleit ook hij voor een literatuur die het onderscheid tussen non-fictie en fictie achter zich laat. In het boek, dat is opgebouwd uit citaten en fragmenten, beschrijft Shields als een van de eersten de weerslag van het internet op de hedendaagse literatuur, die iets aan zal moeten met de toestand dat offline zijn bijna niet meer bestaat, het onderscheid tussen echt en niet-echt en tussen privé en publiek vervaagt, en dat *connectedness* de drijvende kracht van het sociale leven is geworden. Of de overeenkomst tussen Knausgård’s werkelijkheidshonger en Shields’ reality hunger toevallig is, weet ik niet (zoals het hoort in postdigitale tijden); de oorspronkelijke, Noorse editie van *Vrouw* verscheen in 2011, een jaar na Shields’ manifest.

In elk geval volgen beide schrijvers dezelfde redenering; ook David Shields verbindt reality hunger, honger naar de werkelijkheid, expliciet aan de dominantie van het onechte, van fictie en verhalen die de werkelijkheid overspoelen of zelfs wegspoelen. ‘We leven noodgedwongen in een gemaakte en kunstmatige wereld en hunkeren naar het “echte”, naar iets wat lijkt op het echte,’ schrijft hij. In een wereld waarin de werkelijkheid is opgelost als een klontje suiker in een kop koffie, is dat ‘echte’ wel van aard veranderd. We hebben volgens Shields iets nodig wat uit het leven gegrepen en spontaan is, al werd dat voorheen juist als onbetrouwbaar, want subjectief, beschouwd. ‘We willen tegenover alle namaak iets non-fictioneels zetten: autobiografische sensaties, geregistreerde, gefilmde, gestolen momenten die met hun schijnbare spontaniteit in elk geval een kans lijken te bieden om door de wirwar heen te breken.’ Om met de default van fictionaliteit om te gaan, lijkt Shields te zeggen, kun je alleen maar teruggrijpen op de eigen ervaring.